

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПОГОДЖУЮ

Гарант освітньої програми

Олександра СИДОРЕНКО

від "30" жовтня 2025 року

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Інна ВАРНАВСЬКА

Протокол засідання кафедри

соціальних та поведінкових наук ХДАЕУ

від "01" вересня 2025 року № 1

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Військова психологія

Назва навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський) рівень

Освітньо-професійна програма – «Практична психологія»

Спеціальність – 053 Психологія

Галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки

Кропивницький-Херсон – 2025

1. Загальна інформація

Назва навчальної дисципліни	Військова психологія
Факультет	Економічний
Назва кафедри	Соціальних та поведінкових наук
Викладач	Валентина Валеріївна Московченко, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук, PhD
Контактна інформація	номер телефону викладача: 0931987911 адреса електронної пошти: moskovchenko_v@ksaeu.kherson.ua адреса електронної пошти кафедри: kafphilosophy@ukr.net
Графік консультацій	Понеділок 10.00 – 17.00. Для погодження часу онлайн консультацій здобувачам слід писати на електронну пошту викладача
Програма дисципліни	Тема 1. Військова психологія як галузь наукового знання Предмет, об'єкт та завдання військової психології. Історія розвитку військової психології в Україні та світі. Методологічні підходи та методи дослідження. Роль психолога у Збройних Силах України. Нормативно-правові засади психологічної роботи у війську. Етичні принципи діяльності військового психолога. Тема 2. Психологія військової діяльності та бойових умов Психологічні особливості військової служби. Фактори екстремальності та ризику. Поведінка людини в умовах бойових дій. Психологія страху, агресії та виживання. Мотивація військовослужбовця. Психологічна готовність до бою. Тема 3. Бойовий стрес і психологічна травма Поняття бойового стресу. Гострі стресові реакції. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Коморбідні психічні стани. Наслідки психологічної травматизації. Особливості перебігу травми у військових Тема 4. Психологічна допомога військовослужбовцям та ветеранам Психологічна перша допомога. Кризове консультування. Реабілітація та ресоціалізація ветеранів. Робота з втратою та горюванням. Психологічний супровід сімей військових. Групові форми психологічної роботи. Тема 5: Особистість військового психолога та професійна стійкість Професійні якості військового психолога. Психологічна стійкість фахівця. Вторинна травматизація. Емоційне вигорання та його профілактика. Самопомога та супервізія. Професійний розвиток у воєнний час.
Мова викладання	Українська

2. Анотація курсу

Анотація курсу	Курс "Військова психологія" спрямований на поглиблене вивчення психологічних закономірностей діяльності особистості та груп у контексті військової служби, бойових дій, кризових та екстремальних ситуацій. Дисципліна розкриває теоретичні засади військової психології як міждисциплінарної галузі знань, що інтегрує досягнення загальної, соціальної, клінічної, кризової та екстремальної психології. Значна увага
----------------	---

	приділяється психологічним особливостям військової діяльності, мотивації військовослужбовців, формуванню психологічної готовності до виконання бойових завдань, а також впливу стресових і травматичних подій на психіку людини. У межах курсу детально розглядаються феномени бойового стресу, гострих стресових реакцій, посттравматичного стресового розладу (ПТСР), моральної травми, втрати та горювання. Студенти ознайомлюються з сучасними підходами до психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам війни та членам їхніх сімей, включно з методами психологічної першої допомоги, кризового консультування, психоедукації та реабілітаційної підтримки. Особливістю дисципліни є її практична спрямованість та опора на актуальний український досвід функціонування системи психологічного забезпечення в умовах повномасштабної війни. Курс сприяє формуванню у студентів здатності працювати в умовах підвищеного емоційного навантаження, дотримуючись етичних норм, професійних стандартів та принципів безпеки психолога і клієнта. Окремий змістовий блок присвячений особистості військового психолога, розвитку професійної стійкості, профілактиці емоційного вигорання та вторинної травматизації. Дисципліна сприяє усвідомленню студентами власних ресурсів, меж професійної відповідальності та необхідності безперервного професійного розвитку. Засвоєння курсу забезпечує формування у майбутніх психологів цілісного уявлення про специфіку психологічної роботи у військовій сфері та підготовку до подальшої професійної діяльності у сфері психологічного супроводу військовослужбовців, ветеранів війни, силових структур і цивільного населення, що постраждало внаслідок воєнних дій.
Інформаційний пакет дисципліни	Наводиться Веб-посилання на навчально-інформаційний портал університету, де знаходяться робоча програма навчальної дисципліни; завдання для самостійної роботи з методичними рекомендаціями; питання до заліку (екзамену); література базова та допоміжна; тексти лекцій з вказівкою назв тем та планів лекцій у відповідності до календарно-тематичного плану.

3. Мета та завдання курсу

Мета викладання дисципліни	Метою курсу є формування у студентів системного уявлення про теоретичні та практичні засади психологічної роботи з військовослужбовцями, ветеранами та їхнім найближчим оточенням шляхом засвоєння теоретичних основ військової психології, практичних методів психологічної допомоги та розвитку особистісної стійкості майбутнього фахівця.
Завдання вивчення дисципліни	Завдання вивчення курсу «Військова психологія»: 1. Теоретична підготовка Ознайомлення з предметом, методами та історією військової психології. Засвоєння психологічних особливостей військової діяльності. Розуміння механізмів бойового стресу та психологічної травми. Вивчення психічних станів в екстремальних та бойових умовах 2. Практичне засвоєння технік Опанування методів кризового втручання. Засвоєння базових навичок психологічної підтримки військових. Практика стабілізаційних та ресурсних технік. Формування навичок роботи з ПТСР та гострими стресовими

	реакціями 3. Формування професійних компетенцій Розвиток здатності до професійного аналізу військово-психологічних ситуацій. Формування етичної відповідальності психолога у воєнний час. Підготовка до міждисциплінарної взаємодії (медики, командири, соцслужби). Розвиток навичок психологічного супроводу та консультивання. 4. Особистісний розвиток студентів Розвиток стресостійкості та емоційної саморегуляції. Формування професійної ідентичності психолога. Усвідомлення власних ресурсів і меж. Профілактика емоційного вигорання.
--	--

4. Програмні компетентності та результати навчання

Компетентності здобувача вищої освіти, сформовані в результаті вивчення курсу	
Загальні	Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов. ЗК 02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. ЗК 03. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК 06. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
Спеціальні (фахові)	СК 03. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів раннього втручання)
Програмні результати навчання (ПРН)	
ПРН	РН 17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

5. Місце навчальної дисципліни у структурі освітньої програми

Рік викладання	2024-2025
Семестр	7
Курс	4
Обов'язкова компонента / Вибіркова компонента	Обов'язкова компонента
Пререквізити	Основи психологічного консультивання та психокорекції, Психологія особистості
Постреквізити	Клінічна та патопсихологія (із нейропсихологією), Психосоматика

6. Обсяг курсу на поточний навчальний рік

Кількість кредитів / годин	3/90
-----------------------------------	-------------

Лекції	22
Практичні / Семінарські	22
Лабораторні	
Самостійна робота	46
Форма підсумкового контролю	Залік

7. Технічне та програмне забезпечення / обладнання

Технічне та програмне забезпечення	Навчальний процес потребує використання мультимедійного проєктора, навчального простору, в якому меблі можуть бути переміщені в ході заняття
Обладнання	Мультимедійне обладнання

8. Політика курсу

Загальні вимоги	Здобувачі вищої освіти повинні планомірно та систематично засвоювати навчальний матеріал. Активно працювати під час практичних занять, брати участь в обговорення дискусійних питань та кейсів, повною мірою долучатись до активних форм навчання. Заохочується робота у наукових гуртках, підготовка тез доповідей та участь у конференціях, підготовка та публікація наукових статей, участь у конкурсах наукових робіт та інше.
Політика щодо дедлайнів і перескладання	Практичні та самостійні роботи, надані з порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (60% від загальної суми балів за конкретне заняття). Умови перескладання. Засвоєння пропущеної теми лекції з поважної причини перевіряється під час опитування на практичних заняттях. Пропуск лекції з неповажної причини відпрацьовується студентом (співбесіда, реферат тощо). Пропущені практичні заняття та самостійні роботи, незалежно від причини пропуску, студент відпрацьовує згідно з графіком консультацій.
Політика щодо відвідування	Відвідування занять є обов'язковим. Процедура відпрацювання пропущених занять з об'єктивних причин (хвороба, міжнародне стажування) відбувається за рахунок виконання і здачі завдань та теоретичних матеріалів з пропущених тем. Не запізнюватись на заняття. Дотримуватись техніки безпеки. Завчасно ознайомлюватись з темою практичної роботи. Пропущенні заняття відпрацьовувати у встановлений викладачем час.
Політика щодо виконання завдань	Позитивно оцінюються відповідальність, старанність, креативність, фундаментальність. Під час підготовки до практичних занять виконання самостійної роботи необхідно спиратись на конспект лекцій та рекомендовану літературу. Водночас вітається використання інших джерел з альтернативними поглядами на ті чи інші питання задля формування продуктивної дискусії та різнобічного вивчення тем дисципліни
Академічна доброчесність	Роботи здобувачів є виключно оригінальним дослідженням чи міркуванням. Будь-яке списування або плагіат (використання, копіювання підготовлених завдань та/або розв'язання задач іншими здобувачами) тягне за собою анулювання зароблених балів. Використання друкованих і електронних джерел інформації під час

	підсумкового контролю, виконання контрольних робіт заборонено. Списування під час контрольних, тестових робіт та протягом іспиту заборонено.
--	--

9. Структура курсу

Номер тижня	Вид занять	Тема заняття або завдання на самостійну роботу	Кількість				
			годин				балів
			лк	лаб.	сем. / пр.	СР	
	Тема 1	Військова психологія як галузь наукового знання	4		4	9	16
	Лекція	Військова психологія як галузь наукового знання	4				
	Практика				4		10
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійне вивчення окремих питань та тем за списком рекомендованої літератури. Оволодіння основними поняттями та категоріями дисципліни. Програма вивчення дисципліни передбачає моделювання ситуаційних завдань та розв'язування прикладних задач по кожній змістовій частині дисципліни, що підвищує якість засвоєння теоретичного матеріалу та розвиває практичні навички студентів.				9	6
	Тема 2	Психологія військової діяльності та бойових умов	4		4	9	16
	Лекція	Психологія військової діяльності та бойових умов	4				
	Практика				4		10
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійне вивчення окремих питань та тем за списком рекомендованої літератури. Оволодіння основними поняттями та категоріями дисципліни. Програма вивчення дисципліни передбачає моделювання ситуаційних завдань та розв'язування прикладних задач по кожній змістовій частині дисципліни, що підвищує якість засвоєння теоретичного матеріалу та розвиває практичні навички студентів				9	6

	Тема 3	Бойовий стрес і психологічна травма	4		4	9	16
	Лекція	Бойовий стрес і психологічна травма	4				
	Практика				4		10
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійне вивчення окремих питань та тем за списком рекомендованої літератури. Оволодіння основними поняттями та категоріями дисципліни. Програма вивчення дисципліни передбачає моделювання ситуаційних завдань та розв'язування прикладних задач по кожній змістовій частині дисципліни, що підвищує якість засвоєння теоретичного матеріалу та розвиває практичні навички студентів				9	6
	Тема 4	Психологічна допомога військовослужбовцям та ветеранам	6		6	10	16
	Лекція	Психологічна допомога військовослужбовцям та ветеранам	6				
	Практика				6		10
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійне вивчення окремих питань та тем за списком рекомендованої літератури. Оволодіння основними поняттями та категоріями дисципліни. Програма вивчення дисципліни передбачає моделювання ситуаційних завдань та розв'язування прикладних задач по кожній змістовій частині дисципліни, що підвищує якість засвоєння теоретичного матеріалу та розвиває практичні навички студентів				10	6
	Тема 5	Особистість військового психолога та професійна стійкість	4		4	9	16
	Лекція	Особистість військового психолога та професійна стійкість	4				
	Практика				4		10
	Самостійна робота	Опрацювання лекційного матеріалу. Самостійне вивчення окремих питань та тем за списком рекомендованої літератури. Оволодіння основними поняттями та категоріями дисципліни. Програма вивчення дисципліни передбачає моделювання ситуаційних завдань та розв'язування прикладних				9	6

		задач по кожній змістовій частині дисципліни, що підвищує якість засвоєння теоретичного матеріалу та розвиває практичні навички студентів					
	ПК ЗЧ 2	Залік					20
Разом за ЗЧ2			22		22	46	90 год 100 б
Всього за дисципліною			22		22	46	90 год 100 б

10. Форми і методи навчання

Лекція	Словесні методи навчання: пояснення (інформаційно-повідомлювальне, інструктивне-практичне, пояснювально-спонукальне, система зображально-виражальних засобів. Словесний метод (лекція – вступна, тематична, оглядова, підсумкова). Проведення лекційних занять включає: викладення теоретичного матеріалу, оглядові лекції з використанням наочного матеріалу, опорного конспекту, лекції візуалізації з використанням мультимедійних технологій Наочні методи навчання, ілюстрування Обробка лекційного матеріалу починається з детального розбору конспекту лекцій. На даному етапі варто розібратися в сутності кожного поняття і положення, домагатися розуміння логічного змісту формулювань. При цьому варто використовувати основну і додаткову літературу, наукові праці, монографії.
Практичні /Семінарські	Презентації, демонстрація, обговорення, аналіз конкретних ситуацій, дискусія, бесіди, роботи в малих групах тощо Методи навчання: проблемно-пошукове навчання (проблемного викладення матеріалу, створення проблемних ситуацій, групова дискусія); евристичні методи); дослідницький (наукові доповіді, наукові повідомлення); тестування; узагальнення; ілюстративний; графічний
Лабораторні	Не передбачено навчальним планом
Самостійна робота	Самостійна робота допоможе студентам опанувати навичками добору і самостійної роботи з джерелами законодавчо-нормативного та навчального характеру, а також на основі вивчення, узагальнення, систематизації й аналізу матеріалів (в тому числі і фактичних) робити відповідні висновки, рекомендації. 1. Опрацювання лекційного матеріалу. 2. Самостійне вивчення окремих питань та тем за списком рекомендованої літератури. 3. Оволодіння основними поняттями та категоріями дисципліни. 4. Програма вивчення дисципліни передбачає моделювання ситуаційних завдань та розв'язування прикладних задач по кожній змістовій частині дисципліни, що підвищує якість засвоєння теоретичного матеріалу та розвиває практичні навички студентів

11. Система контролю та оцінювання

Поточний контроль

Методи поточного контролю: усний контроль (опитування, бесіда, доповідь, повідомлення тощо); письмовий контроль (контрольна робота, реферат, есе, виклад матеріалу на задану тему в письмовій формі); презентація самостійної роботи студента; практичний контроль (під час практичних робіт); тестовий контроль.

Види поточного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, звіт з практичних робіт, реферат, презентація.

Оцінювання знань здобувачів на основі поточного контролю відбувається: а) способом перевірки систематичності та активності роботи здобувача над вивченням програмного матеріалу курсу протягом семестру; б) способом виконання завдань самостійної роботи здобувача.

Підсумковий контроль за змістовою частиною

Здійснюється у формі письмового опитування за темами змістової частини

Підсумковий контроль

Формою підсумкового контролю є залік та екзамен, що виставляється на основі результатів поточного контролю та виконання завдань самостійної роботи. Мінімальна кількість балів, за якою студент отримує залік – 60 балів.

Розподіл балів з дисципліни

Поточне оцінювання і контроль змістових частин (бали)						Разом за семестр
T1	T2	T3	T4	T5	Контрольна робота і залік	Підсумкова оцінка
Max 16	Max 16	Max 16	Max 16	Max 16	Max 20	Max 100

12. Шкала оцінювання

Шкала рейтингу ХДАЕУ		Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
90-100	A	Відмінно	Добре	зараховано
82-89	B	Добре		
74-81	C			
64-73	D	Задовільно		
60-63	E			

35-59	FX	Незадовільно	не зараховано
1-34	F	Незадовільно (з обов'язковим повторним вивченням курсу)	

13. Рекомендована література та інформаційні ресурси

Основна література	1. Балашова С. П., Васильєв С. П., Дубровинський Г. Р. Практичний курс військової психології. Навчальний посібник. Ч.П. Київ, 2013. 170с. 2. Бондарев Г. В., Круть П. П. Основи військової психології : навч. посіб. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 272 с. 3. Бородій А. Сучасні погляди на організацію та зміст морально-психологічного забезпечення застосування військ (сил). Народна Армія. 2004 рік. 12 травня. 4. Варій М. Й., Козяр М. М., Коваль М. С. Військова психологія і педагогіка. Львів: «Сполох», 2003. 624 с. 5. Військова психологія та педагогіка: інноваційний підхід: підручник: У 2 ч. Частина 1 / За заг. ред. С. Д. Максименка. Київ: НУОУ, 2012. 472 с. 6. Глушкова Т.О. Профілактика суїцидів у військових частинах. Методика роботи у військових частинах України, щодо вивчення та профілактики суїцидальних явищ серед військовослужбовців. Практична психологія та соціальна робота. 2000. №2 с. 27 – 29. 7. Горбунова В.В., Карачевський А.Б., Климчук В.О., Нетлюх Г.С., Романчук О.І. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО: посібник для ведучих груп : навчальний посібник. Львів : Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету, 2016. 96 с. 8. Збірник стандартів психологічної підготовки у Збройних Силах України: метод. посіб. / За редакцією генерал-майора В. Ключкова. К.: НДЦ ГП ЗС України, 2023. 337 с. 9. Зоран Комар. Психологічна стійкість воїна. Підручник для військових психологів. Київ, 2017. 185 с. 10. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С. Основи психологічних знань про психічні розлади для військового психолога. Методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2018. 310 с. 11. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С. Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій: Методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2015. 170 с. 12. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Олійник В.О., Хоружий С.М., Ларіонов С.О., Сириця М.В. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами : метод. посіб. К. : 7БЦ, 2023. 175 с. 13. Колесніченко О.С., Мацегора Я.В., Приходько І.І. Протоколи надання першої психологічної допомоги військовослужбовцям Національної гвардії України в екстремальних умовах діяльності : посібник / За заг. ред. проф. І.І.Приходька. Харків : НА НГУ, 2018. 40 с. 14. Курченко Є., Мороз R, Цуканова Т. Подолання бойового стресу та його психологічних наслідків. Миколаїв: Квіт, 2015. 64 с.
--------------------	--

	15. Ложкін Г. В., Блінов О. А. Військова психологія в Україні з 1990 по 2012 рік / Г. В. Ложкін, О. А. Блінов // Вісник Національного університету оборони України. Зб-к наук. праць. К. : НУОУ, 2013. Вип. 1 (32). С. 221–228. 16. The Oxford Handbook of Military Psychology / Ed. by J. H. Laurence and M. D. Matthews. New York: Oxford University Press, 2012. 418 p.
Додаткова	1. Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Прийоми психологічної самодопомоги учасникам бойових дій : метод. реком. для військовослужбовців учасників бойових дій. Київ : НДЦ ГП ЗСУ. 2014. 41 с. 2. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати: Метод. рекомендації. Київ: Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, 2022. 52 с. 3. Кокун О. М., Мороз В. М., Пішко І. О., Лозінська Н. С. Теорія і практика управління страхом в умовах бойових дій : метод. посібник / О. М. Кокун, В. М. Мороз, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська. – Київ-Одеса : Фенікс, 2022. 88 с. 4. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В. Психологічна робота з військовослужбовцями - учасниками АТО на етапі відновлення: Методичний посібник. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с. 5. Методичний посібник для соціальних працівників: Посилення спроможності соціальних працівників здійснювати психосоціальну підтримку ветеранів та їх сімей з питань психічного здоров'я / В.Горбунова, О. Савиченко, І. Тичина, Н. Портницька., 2022. 61 с. 6. Оніщенко Н. В. Екстрена психологічна допомога в умовах масової паніки внаслідок вибуху снарядів на військових складах. Вісник Національного університету оборони України. 2013. Вип. 2. С. 270–275. 7. Baron R. A., Richardson D. R. Human Aggression. Luxemburg: Springer Science+Business Media, 2004. 420 p.
Інформаційні ресурси	1. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України — https://mon.gov.ua/ 2. Офіційний сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського — http://www.nbuv.gov.ua/ 3. Офіційний сайт ХДАЕУ — https://www.ksau.kherson.ua/ 4. Освітній портал (Moodle) ХДАЕУ — http://dspace.ksau.kherson.ua:8888/ 5. Наукова бібліотека ХДАЕУ — https://www.ksau.kherson.ua/news-2/nmb.html 6. Кафедра соціальних та поведінкових наук ХДАЕУ — 7. https://www.ksau.kherson.ua/econom/%D0%BA%D0%B0%D1%84%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%B0-%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85-%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA.html 8. Студентський портал URL: https://stud.com.ua 9. Он-лайн підручники URL: http://www.pravo.vuzlib.su/book_z811.html 10. Підручники он-лайн URL: http://osvita.ua 11. Навчальні матеріали он-лайн URL: https://pidruchniki.com